

Nya perspektiv på konjunkturpolitikens villkor

Svensk stabiliseringspolitik bygger alljämt på förutsättningar som ekonomisk forskning på senare tid visat vara falska. Till dessa hör föreställningen om ett stabilt samband mellan inflation och arbetslöshet. Författaren presenterar modernare synsätt och drar slutsatser för svensk politik.

I Sverige har en aktiv stabiliseringspolitik bedrivits åtminstone sedan slutet av 1930-talet. Tanken har varit att utjämna konjunktursvängningarna genom i första hand en flexibel finanspolitik som är expansiv i lågkonjunkturen och kontraktiv i högkonjunkturen.

Den aktiva stabiliseringspolitiken uppstod först genom nya forskningsrön, men de nya idéerna fördes snabbt ut till en större publik genom en intensiv ekonomisk-politisk debatt. Den underliggande teoribildningen hade utarbetats mot bakgrund av 1930-talets depressionsekonomier. Att bygga stabiliseringspolitiken under senare år på sådana grunder är inte självklart riktigt. Under efterkrigstiden har först inflationsproblemen och sedan kombinationer av inflation, arbetslöshet och låg tillväxt blivit de helt överkuggande problemen. Den äldre teori-

bildningen ger ingen förklaring till detta och än mindre någon utväg.

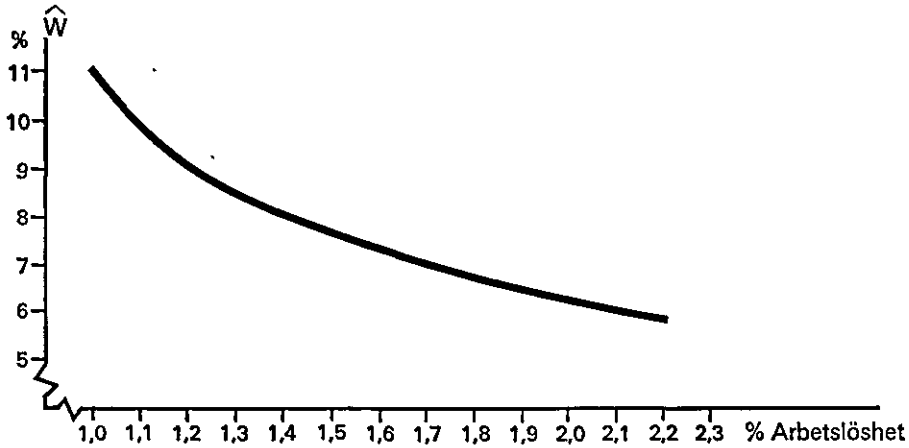
Det senaste decenniets forskning har emellertid lagt grunden för ett helt nytt synsätt på stabiliseringsproblemen. Vad vi nu behöver är — enligt min mening — en ny ekonomisk-politisk debatt som tillämpar de nya teorierna på dagens problem och som för ut dessa tankegångar till så många som möjligt. Denna artikel är ett försök att bidra till att en sådan debatt kommer till stånd. Den redogör på ett översiktligt sätt för de nyare teoriernas innebörd och drar fram en del empiriskt material som belysning. Slutligen diskuteras de senaste årens stabiliseringspolitik mot denna bakgrund varvid en del uppenbara brister belyses.

Traditionell stabiliseringspolitik

Den keynesianska teorins segertåg blev överväldigande under 1940-talet. I dess fotspår följde en total omorientering av stabiliseringspolitiken. Genomslaget kom hastigare i några länder där forskningen på detta område var högt utvecklad, framförallt i USA, England och Sverige. I dessa länder accepterades tidigt tanken att priser och löner var relativt orörliga och att stabiliseringsproblemet bestod i att styra den totala efterfrågan på varor och tjänster så att full sysselsättning uppnåddes.

JOHAN MYHRMAN är docent i nationalekonomi vid Stockholms universitet, och vikarierar för en biträdande professor vid Handelshögskolan i Stockholm. Hans vetenskapliga verksamhet är främst inriktad på penningteori, makroteori och internationella betalningsproblem.

Figur 1. Phillipskurva för Sverige. Industriarbetare. (Estimationsperiod: 1955—1970)

Den neoklassiska teorin hade vanligtvis förutsatt att rörliga löner och priser skulle anpassa sig så att jämvikt uppnåddes på alla marknader. Man koncentrerade sig på långsiktiga jämviktslägen och bortsåg oftast från anpassningsproblemens storlek och tidsåtgång. Arbetslöshet ansågs vara uttryck för en tillfällig jämviktsbrist och skulle försvinna så snart priser och löner hunnit anpassa sig.

Keynesiansk teori betonade att penninglönen måste betraktas som orörlig nedåt; arbetstagarna skulle aldrig acceptera en lönesänkning. Därav följde att den anpassningsprocess som krävdes för att nå tillbaka till full sysselsättning efter en störning skulle bli avsevärt längre än vad neoklassikerna antog eller kanske inte äga rum alls utan hjälp av ekonomisk politik.

Denna syn på samhällsekonomins funktionssätt blev ett starkt motiv för att ompröva stabiliseringspolitikens uppgifter. I stället för en laissez-faire attityd, som var rätt naturlig om man ansåg sig ha all anledning att tro att anpassningen till nya jämviktslägen gick automatiskt och smärtfritt, kom bärarna av de nya idéerna att kräva mer aktiva åtgärder. Eftersom ekonomin inte automatiskt åter-

vände till full sysselsättning måste stabiliseringspolitiska åtgärder sättas in för att åstadkomma detta resultat.

Det hörde också till den keynesianska teoribildningen att penningpolitiken ansågs ha mycket begränsade effekter på den totala efterfrågan. Det återstod därför för finanspolitiken att bära ansvaret för en aktiv konjunkturpolitik. Finanspolitiken skulle skötas så att i tider av arbetslöshet en aktiv stimulans av den totala efterfrågan erhöles genom ökade statsutgifter och/eller sänkta skatter och omvänt vid tendenser till överfull sysselsättning.

Phillipskurvan

Utvecklingen under 40- och 50-talen visade emellertid att stabiliseringsproblemet inte enbart bestod i att uppnå full sysselsättning. Inflationen gjorde sig alltmer märkbar i flertalet länder och A. W. Phillips [1958] påvisade ett statistiskt samband mellan arbetslöshet och pris- och lönestegringstakt. Exempel på detta samband, som fått namnet Phillipskurvan, återges i *figur 1* och *figur 2*. Sådana kurvor visar att inflation, $\hat{p}$, eller lönestegringstakt $\hat{w}$, tenderar att vara höga när arbetslösheten, U , är låg och vice versa.

Phillipskurvan kom att få stor betydelse för stabiliseringspolitiken. Enligt det tidigare synsättet, som mycket bottnade i kvardröjande föreställningar från depressionstiden, kunde man öka den totala efterfrågan utan prisstegringar tills full sysselsättning uppnåddes. I den verklighet som kom till uttryck i Phillipskurvan var detta inte möjligt. Istället uppstod föreställningen att det gick att välja mellan olika kombinationer av arbetslöshet och inflation. Man kunde välja en punkt på Phillipskurvan.

Detta betraktelsesätt satte sin prägel på den stabiliseringspolitiska debatten. Några såg inflationen som ett stort problem och ville välja en punkt längre till höger på kurvan. Andra prioriterade sysselsättningen och föredrog en högre inflationstakt.

I Sverige liksom i utlandet ägnades en hel del tid åt att försöka empiriskt fastställa Phillipskurvans form och läge. I USA har t ex ett mycket stort antal studier utförts av många ekonomer. I vårt land har också några undersökningar

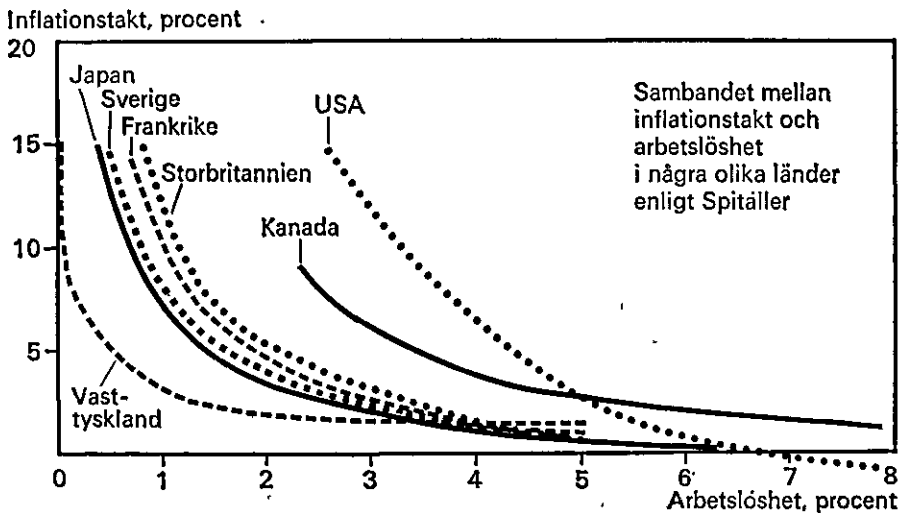
gjorts av Phillipskurvans utseende. *Figur 1* är hämtad från Lindbeck [1975].

Här är det en Phillipskurva med förhållandet mellan löneökningstakt, $\bar{W}$, och arbetslöshet i stället för prisstegringstakt och arbetslöshet. Skillnaden är emellertid inte särskilt stor. Det är framför allt produktivitetsökningen som är skillnaden mellan löneökning och prisstegring.

Phillipskurvans position och lutning beror naturligtvis på en mängd institutionella och andra förhållanden. En jämförelse mellan olika länder från ungefär samma period visar dock på ganska likartade kurvor, som framgår av *figur 2*.

En stor del av 60-talets stabiliseringspolitik baserades på Phillipskurvan. Emellertid kom den ekonomiska verkligheten att under hand vederlägga hypotesen om ett stabilt samband mellan inflationstakt och arbetslöshet. Kurvorna började ge sig ut på drift och sambanden såg allt konstigare ut för varje nytt år som inföll på sjuttioalet. En del talade om den keynesianska teorins död, och om behovet av att skapa en ny teori för

Figur 2.

Källa: Spitäller E. "Prices and Unemployment in Selected Industrial Countries" (IMF Staff Papers, vol XVIII, nr 3, nov 1971)

att förklara detta underliga som höll på att ske, nämligen att både inflation och arbetslöshet ökade samtidigt.

En sådan teoribildning hade emellertid börjat växa fram redan i slutet på 1960-talet och är nu ganska väl utvecklad i sina grunddrag, även om mycket arbete återstår i fråga om detaljerat utarbetande och empirisk testning. Det är framför allt två faktorer som varit av mycket stor betydelse vid utformningen av den nyare teorin. Det är för det första hänsynstagandet till förväntningar i analysen, särskilt då inflationsförväntningar. För det andra har det faktum att Sverige och många andra länder är små, öppna ekonomier med myggvikt i världshandeln lett till väsentliga modifieringar i teoribildningen för sådana länder.

Inflationsförväntningar

Ekonomisk teori antar vanligtvis att rationella människor bestämmer sin arbetsinsats, konsumtion osv, med hänsyn till vilken reallön de kan förvänta sig att få framöver. Det är ganska rimligt att tänka sig att de flesta människor inte låter sig påverkas av att de får 20 procents högre penninglön om de vet att alla priser också ökar med 20 procent. Reallönen är ju oförändrad, vilket betyder att samma mängd varor och tjänster som förut kan köpas vid given arbetsinsats. Samma sak gäller för företagen. De planerar sin produktion, försäljning och efterfrågan på arbetskraft utifrån sin uppfattning om vad som är gällande priser och löner, dvs utifrån reallönen.

Priser och löner påverkas ständigt av förändringar av olika slag. Nya produkter kommer fram, ny teknik börjar användas och smakförändringar leder till efterfrågeförskjutningar från en vara till en annan. Om ett företag råkar ut för minskad efterfrågan på en produkt får man en försämrad lönsamhet och måste därför minska produktionen eller lägga

ned verksamheten om inte samtidigt kostnaderna kan skäras ned så att priset kan sänkas. En sådan kostnadsänkning skulle kunna erhållas om lönerna inte ökade så fort eller t o m sänktes.

Arbetarna vid företaget är emellertid säkert inte villiga att acceptera en sådan lösning. De föredrar nog att övergå till annat arbete till vad de betraktar som "normal" lön för deras arbetsinsats. Om informationen vore fullständig, dvs utan kostnad, skulle den som lämnar sitt jobb omedelbart finna ett nytt arbete till vad han uppfattar som en rimlig reallön. I verkligheten har han naturligtvis ingen fullständig information. Det är dyrbart att insamla och bearbeta information. Samtidigt kan det kosta mycket att inte ha någon information alls. Var och en väljer därför att skaffa sig en viss "lagom" mängd information genom att läsa tidningar, tala med bekanta, följa prognosinstitut och andra källor till kunskap om ekonomin. På litet sikt hinner man kanske få reda på det mesta man behöver veta till en rimlig kostnad, men på kort sikt är detta omöjligt.

På grund av den ofullständiga informationen kommer alltså folk att söka efter nytt arbete samtidigt som vissa företag söker efter ny arbetskraft. Både arbetslöshet och lediga platser registreras samtidigt. Denna form av arbetslöshet kan vi kalla jämviktsarbetslöshet. Det är den arbetslöshet som skulle råda vid frånvaro av konjunkturmässiga störningar. Den är inte omöjlig att påverka, men en minskning av den måste ske genom sådana åtgärder som förbättrar arbetsmarknadens funktionssätt. Arbetsmarknadspolitik och olika sätt att underlätta informationsspridningen är exempel på dylika åtgärder.

Utöver den här orsaken till arbetslöshet tillkommer den konjunkturmässiga. Den strukturella arbetslösheten beror på bristande information om relativa priser

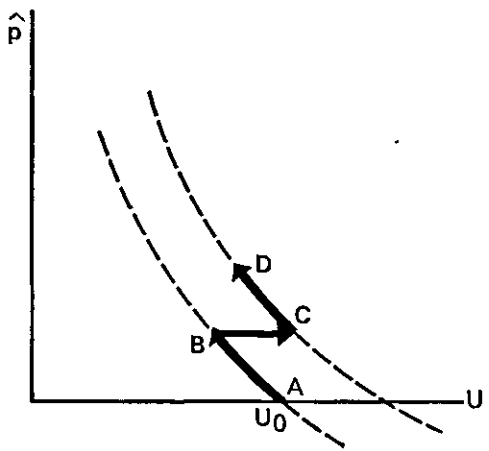
och löner i ekonomin. Den konjunkturmässiga bottnar i osäkerhet om den absoluta prisnivån och dess förändringar och om den totala efterfrågans storlek. Om den totala efterfrågan ökar kommer flertalet företag att uppleva ökad försäljning. Eftersom man till en början ej vet om denna försäljning endast är tillfällig kommer man först att sälja från lager och så småningom öka produktionen och anställa fler arbetare. Först efter ytterligare någon tid kommer priser och löner att börja stiga som ett svar på efterfrågetrycket.

En ökning av efterfrågan i samhället kan därför ge ett Phillipssamband på kort sikt i form av minskad arbetslöshet och ökad inflation, men icke på lång sikt, ty när pris- och lönestegringarna är upptäckta av alla faller den totala efterfrågan tillbaka och arbetslösheten återvänder till jämviktsarbetslösheten. Informationen hinner nämligen upp individ efter individ allt eftersom tiden går. "You can fool some of the people some of the time. You may even fool all of the people some of the time. But you can never fool all of the people all of the time."

Under den osäkerhet som råder om framtida priser och löner ingås också en hel del avtal på basis av vissa förväntningar om framtiden, t ex kollektivavtal. Om dessa förväntningar sedan visar sig vara felaktiga kan ändå inget göras åt saken under kontraktperioden. Först vid en senare tidpunkt, när nytt avtal skall träffas, kan en justering göras, men samtidigt måste även detta nya avtal byggas på förväntningar om framtiden.

Antag nu att man befinner sig i ett långsiktigt jämviktsläge utan inflation och 1,5 procents arbetslöshet som vid punkt A i figur 3. Om man nu t ex försöker minska denna arbetslöshet med ekonomisk politik och därvid ökar den totala efterfrågan skulle ekonomin röra sig efter den kortsiktiga Phillippskurvan

Figur 3

längs pilen till punkt B, där lägre arbetslöshet och högre inflation har uppnåtts. Efter en tid, när alla upptäckt den högre inflationstakten, faller sysselsättningen tillbaka till utgångsläget, U_0 , men nu vid en högre inflationstakt, punkt C. Om sedan en ny dos efterfrågeökning sätts in uppstår en rörelse efter den nya kortsiktiga Phillippskurvan till punkt D med lägre arbetslöshet och ytterligare ökad inflation. På nytt kommer emellertid syssel-

---

"Arbetslösheten kan inte i längden hållas lägre än jämviktsnivån genom efterfrågestimulans utom till priset av en accelererande inflation."

---

sättningen att falla tillbaka när inflationsförväntningarna hunnit ikapp och är lika med den faktiska inflationen.

På detta sätt fortsätter inflationen att hacka sig uppåt varje gång den totala efterfrågan ökas. Arbetslösheten kan inte i längden hållas lägre än jämviktsnivån genom efterfrågestimulans utom till priset av en accelererande inflation. Bland pionjärerna för denna nya syn på Phillippskurvan var Friedman [1968] och Phelps [1967].

Jämviktsnivån U_0 bestäms av reala faktorer såsom informationsflödet på arbetsmarknaden, arbetskraftens geografiska och yrkesmässiga rörlighet, takten i strukturomvandlingen i ekonomin o dyl. Enligt äldre terminologi består den huvudsakligen av struktur- och friktionsarbetslöshet, medan konjunkturarbetslösheten utgörs av svängningar runt jämviktsnivån.

Empiriska förhållanden

Finns det då belägg för riktigheten av detta resonemang? Atskilliga empiriska undersökningar i USA har på senare år visat att ett sådant resonemang kan vara förenligt med vad som faktiskt ägt rum i den amerikanska ekonomin. Det återstår emellertid mycket arbete på detta område.

Figur 4 visar observationerna i USA 1953—1976. Dessa observationer synes snarast stödja ovanstående resonemang. Det är särskilt värt att notera expansionsfasen 1961—1969 som är upprinnelsen till världsinflationen i slutet på 1960-talet. Starten sker från ett läge där inflationsförväntningarna var inställda på pristabilitet. Allteftersom den totala efterfrågan ökade, minskade till en början arbetslösheten vid en relativt oförändrad inflationstakt. Men sedan ökade inflationen undan för undan och från och med år 1970 tycks man vara tillbaka till arbetslöshetsnivån från det tidiga 60-talet. Vad som nu återstår är att komma ner i en lägre inflationstakt. Och det är detta som är så oerhört svårt ur politisk synvinkel därför att det kräver perioder med arbetslöshet över jämviktsarbetslösheten i A i *figur 3*. Det är alltför lätt att hamna i en situation med för hög inflation; allt som behövs är en period med för stark expansion. Frestelsen blir också ofta alltför stor därför att vad som kommer först är en behaglig period med expansion av produktion och sysselsättning. Baksmäl-

lan kommer först senare med ökad inflation och minskad sysselsättning.

Från stabiliseringspolitisk synpunkt gäller det sålunda i första hand att undvika att hamna i för hög inflation; när man väl är där går det inte längre att undvika stora kostnader för att ta sig ur den. Det gäller alltså att förhindra en överexpansion i ett lugnt läge som kan starta processen. Det är också mycket en fråga om att vara realist när det gäller vilken arbetslöshetsnivå det är möjligt att hålla i längden, dvs var arbetslöshetens jämviktsnivå ligger någonstans. Guldmyntfoten och idén om en balanserad statsbudget har båda karaktären av regler på det politiska systemet, som skulle hindra det från att överexpandera och starta inflationistiska processer.

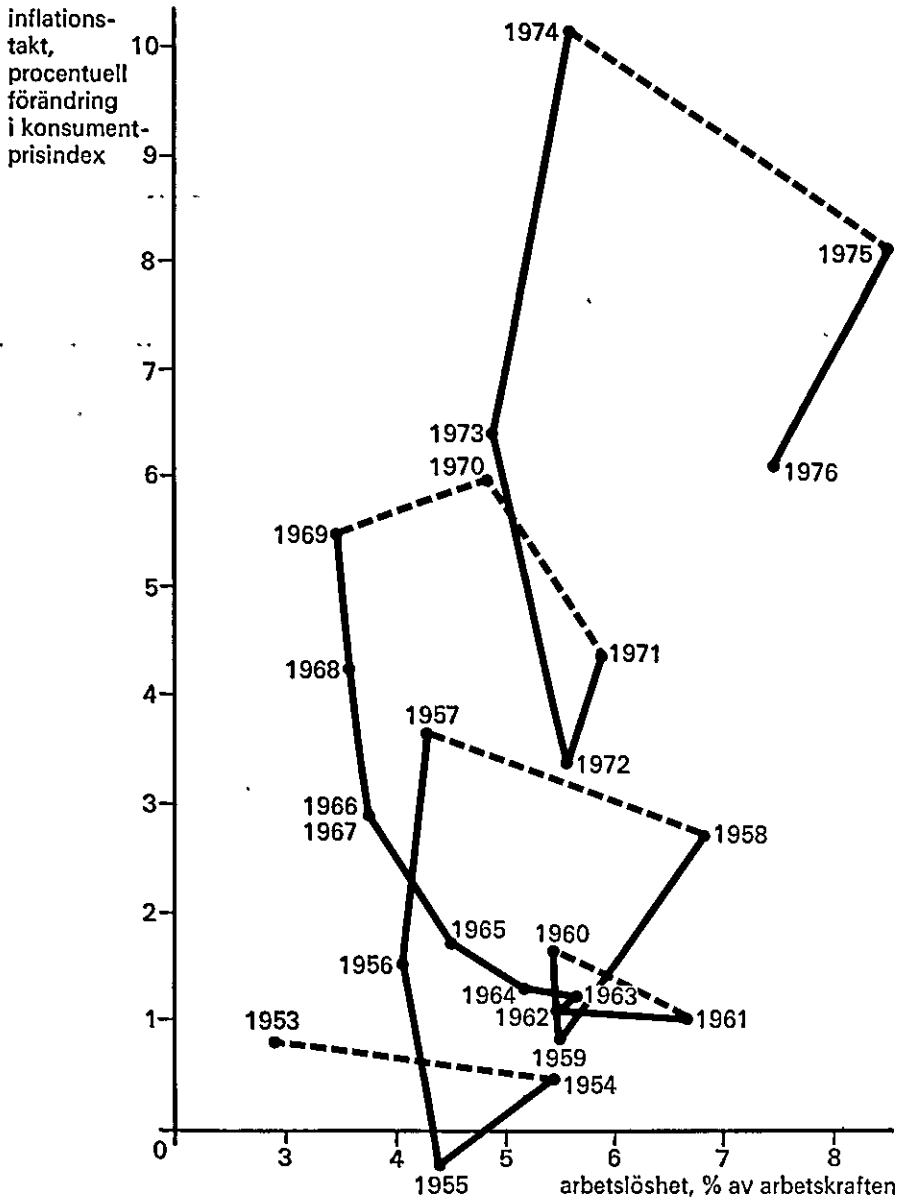
Den öppna ekonomin

Ovanstående resonemang kan inte direkt tillämpas på ett mindre land med fasta växelkurser. Genom att välja fasta växelkurser gentemot ett större land eller en grupp länder har det lilla landet i stort sett givit upp möjligheterna att välja sin egen inflationstakt. Eftersom ett stort antal varor i ekonomin går i internationell handel, kommer priserna att bestämmas på världsmarknaden, där det lilla landet är alltför obetydligt för att ha något inflytande.

Det finns naturligtvis också varor som inte deltar i internationell handel och deras priser kan förändras mer eller mindre än den utländska inflationen. Detta kan emellertid bara ske inom de gränser som sätts av konsumenternas möjlighet att ersätta "inhemska" varor med "internationella".

Genom att hålla en fast växelkurs mot ett större land har det lilla landet valt den inflationstakt på längre sikt som det stora landet kommer att ha. Därför söker man finna ett större land som kan förväntas uppvisa en rimlig grad av ekono-

Figur 4. Inflation och arbetslöshet i USA, 1953—1976

Källa: Economic Report of the President, 1976

misk stabilitet och en inflationstakt som man kan acceptera. Sålunda valde Sverige ganska snart efter guldmynstfotens sammanbrott år 1931 att binda den svenska kronan till det engelska pundet som då ansågs vara garanten för ekono-

misk stabilitet. Efter det andra världskrigets slut byggdes det så kallade Bretton Woods-systemet med fasta växelkurser upp med USA som ankare. Sedan detta växelkurssystem brutit samman i början av 1970-talet förenade sig Sverige med

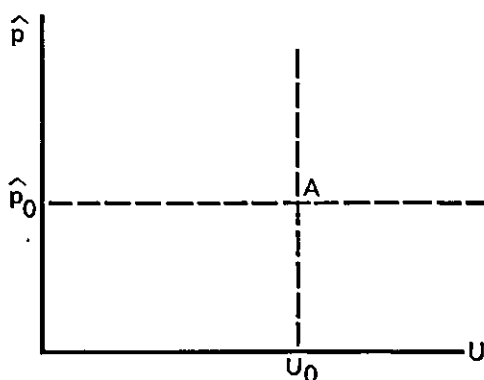
några andra länder i ett europeiskt valutasamarbete där Västtyskland är huvudaktör.

I en sluten ekonomi leder förändringar av den totala efterfrågan, som vi sett först till ändringar i produktion och sysselsättning. Senare övergår effekterna mer och mer till inflationstakten. I en öppen ekonomi med fasta växelkurser kommer en del av varje efterfrågeökning att riktas mot utländska varor och läcka ut ur landet. Senare uppkommer en viss effekt på inflationstakten, men huvuddelen av stimulanseffekten läcker ut genom ökad import.

Detta får också viktiga konsekvenser för Phillipsambanden. I *figur 5* är som tidigare U_0 den långsiktiga jämviktsarbetslösheten. p_0 är den i utlandet rådande inflationstakten. På lång sikt kan ingen av dessa påverkas av den inhemska stabiliseringspolitiken vid fasta växelkurser. Den långsiktiga Phillipskurvan är reducerad till punkten A. Det är den kombination av arbetslöshet och inflation som vi valt att acceptera genom att hålla fast växelkurs.

På kort sikt är det dock möjligt med en viss avvikelse från den internationella inflationstakten. Antag därför återigen att staten försöker minska arbetslösheten genom att öka den totala efterfrågan. Det uppstår då en rörelse i riktning mot punkten B i *figur 6*. Det är alltså en rörelse i samma riktning som i en sluten ekonomi men mera horisontell därför att den inhemska prisstegringen hålls tillbaka av "importläckaget". Den stora skillnaden är att nu kan inte den ökade inflationstakten bestå. Om man vid A hade jämvikt i betalningsbalansen betyder B ett läge med underskott och valutaförluster. Detta kan inte få fortgå någon längre tid och därför tvingas myndigheterna automatiskt till en minskning av den totala efterfrågan igen. I bästa fall rör man sig i så fall tillbaka till punkten A med

Figur 5

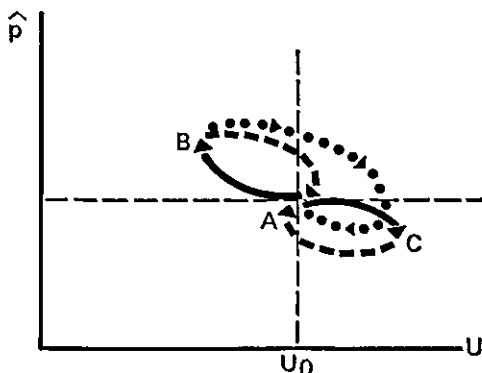

en viss ökning av arbetslösheten över U_0 .

På samma sätt skulle en sänkt efterfrågan kunna resultera i en rörelse till punkten C och ett senare återvändande till A. Sådana kortsiktiga rörelser skulle då över tiden registreras som en svagt lutande Phillipskurva, B-A-C.

Det är nu inte bara de enskilda individerna som har ofullständig information om de samhällsekonomiska processer som vid en viss tidpunkt pågår i ekonomin. Även de myndigheter som skall bedriva ekonomisk politik har ofullständig kunskap om var man befinner sig och vart man är på väg. För det första är de statistiska uppgifterna ofta osäkra och ofullständiga i nuläget. Det är först sedan en avsevärd tid förlupit som det faktiska läget kan avläsas med någorlunda precision. För det andra råder också en bety-

Figur 6

dande osäkerhet om effekterna av nyli- gen vidtagna åtgärder. Slutligen måste även sannolikheten för nya störningar av ekonomin under den närmaste framtiden bedömas.

Sammantagna betyder dessa faktorer att man i ett läge som punkt B i *figur 6* kanske bestämmer sig för en restriktiv ekonomisk politik men tar till för kraf- tiga åtgärder. Samtidigt kan också en störning av kontraktiv karaktär inträffa. I detta fall kan vägen från B till A få ett förlopp med en inflationstakt som tem- porärt underskrider den internationella inflationstakten, enligt den prickade kur- van i *figur 6*.

Man kan alltså förvänta sig att fak- tiska observationer ligger samlade runt punkten A med en viss tendens till rörel- ser i nordvästlig—sydostlig riktning. Om man vidare beaktar att den internationel- la inflationen ej varit konstant utan rört sig upp och ned, men mest uppåt, bör observationerna ligga inom ett bälte från den horisontella axeln och uppåt med punkten U_0 —A i mitten. Dessutom bör man kunna iaktta klocklika mönster.

Studerar vi *figur 7* över den svenska utvecklingen sedan 1956 synes den gans- ka väl bekräfta ovanstående resonemang. I första hand är det uppenbart att någon stabil Phillipskurva av det slag som man trodde på under 1960-talet inte existerar för Sverige. Det finns inga tecken på an- nat än en mycket kortsiktig eller tillfällig trade-off mellan inflation och arbetslös- het. Vidare ligger punkterna som vi för- utsådde, nämligen inom ett fält som be- gränsas av ungefär en procents registre- rad arbetslöshet till vänster och drygt två procent till höger. Slutligen kan vi obser- vera det klockvisa mönstret i rörelserna.

Stabiliseringspolitiska aspekter

Vissa allmänna, men mycket betydelse- fulla, slutsatser kan nu dras med avseende på stabiliseringspolitiken. För det

första är det av mycket stor vikt att vid varje övervägande av nya stabiliserings- politiska åtgärder beakta de långsiktiga ramarna inom vilka inflation och arbetslös- het bestäms. De sätter nämligen bestäm- da gränser för vad som kan uppnås och överskrids dessa gränser kan återanpass- ningskostnaden bli mycket hög.

Dessa ramarna består i första hand av den inflationstakt som kommer att bli rådande vid fast växelkurs. För Sveriges del betyder detta att — så länge vi håller fast växelkursen mot D-marken — vi i stort sett måste hålla samma inflations- takt som Västtyskland om jämvikt i be- talningsbalansen skall kunna upprätthåll-

---

”Felet med svensk stabiliseringspo- litik är inte dess perioder av kon- traktiv politik utan de föregående perioderna av alltför stark expan- sion.”

---

las. I andra hand gäller att det inte är möjligt att med konjunkturpolitiska medel *permanent* sänka arbetslösheten under vad som här kallats jämviktsarbets- lösheten, som i Sverige tycks ligga strax under 2 procent (dvs den arbetslöshet som råder vid ”full sysselsättning”). Den kan eventuellt sänkas med andra medel, t ex arbetsmarknadspolitiska.

En andra slutsats är att ambitionerna i fråga om ”fine tuning”, dvs möjligheter- na till finjusterad stabiliseringspolitik måste sänkas. Osäkerheten om var man befinner sig, om ekonomins funktionssätt och om eftersläpningen i verkan av olika åtgärder gör det ytterst riskabelt att driva en alltför kortsiktigt inriktad stabilise- ringspolitik. Detta är mest uppenbart i fråga om penningpolitiken. Om en åtgärd här sätts in först när behovet redan är för handen är risken stor att effekten kommer vid fel tidpunkt, när konjunk- turen redan vänt.¹

¹ Se Bergström m fl [1976] kap 6.

Dessa två slutsatser leder direkt över till den tredje, som följer av Phillipskurvdiskussionen. Om man inte i längden kan hålla arbetslösheten lägre än vad som enligt vår definition är full sysselsättning måste man undvika perioder av alltför expansiv politik. Kostnaden för att rätta till misstaget blir annars onödigt stor. Felet med svensk stabiliseringspolitik är inte dess perioder av kontraktiv politik utan de föregående perioderna av alltför stark expansion.

Stabiliseringspolitiken under andra hälften av 1960-talet var alltför expansiv. Resultatet blev en inflationstakt som började överstiga omvärldens och en allt hastigare valutautströmning. Detta förklarar behovet av den drastiska åtstramning under åren 1970—72 som vidtogs. Följden blev kraftigt ökad arbetslöshet, lägre prisstegringar och återställd jämvikt i betalningsbalansen. Effekterna på arbetslösheten förstärktes av en övåntad exportminskning och av särbeskattningsreformen. Den svenska ekonomin blev utsatt för en hästkur som var nödvändig med hänsyn till valutareserven men poängen är att med en mer restriktiv politik under de tidigare åren hade den aldrig behövt vidtas.

Det tycks emellertid vara omöjligt för de ekonomisk-politiskt ansvariga att motstå expansionens frestelse. Den keynesianska visionen av staten som med sina åtgärder räddar den privata sektorn från arbetslöshetens gissel tillhandahåller en hjälteroll som det måste vara varje finansministers dröm att få exekvera. Fler och fler ekonomer har nu börjat inse att orsaken till ökad arbetslöshet i dag ofta står att söka i en tidigare överexpansionistisk politik, som förde till botten av valutareserven och framtvängde en kontraktion.

Skulle finansministern eller riksbankschefen i ett sådant läge återigen spela prins Valiant uppskjuts endast den nödvändiga anpassningen. Det är således

märkligt att begrunda hur man i Sverige drastiskt tog en betydande arbetslöshet 1971—72 för att kompensera för överexpansionen i slutet av 1960-talet, *för att sedan på nytt göra samma misstag om igen*. Under andra halvåret 1973 och första halvåret 1974 fördes i Västtyskland en mycket stram penningpolitik för att få ned inflationstakten. Penningmängdens ökningstakt sänktes från omkring 12 procent och hölls på en nivå av endast 1 à 2 procent under nära ett års tid. Följden blev ökad arbetslöshet, men också en inflationstakt som minskade från ca 7 procent i slutet av 1973 till drygt 4 procent vid mitten av 1976.

Den svenska penningpolitiken blev under denna period snarast något mer expansiv än tidigare. Penningmängden ökade i en takt av 8 procent i början av 1973 och denna takt hölls sedan för att vid slutet av året och början av 1974 ha ökat till 10 procentsnivån och på hösten upp till 15 procent. Detta tilläts alltså äga rum trots att Sverige och Västtyskland hade fasta växelkurser gentemot varandra. Man hade på nytt bäddat för betalningsbalansproblem och inflation.

Den expansiva penningpolitiken förstärktes på ett olyckligt sätt av att finanspolitiken drog åt samma håll. Efter att ha varit mycket återhållsam under 1971—73 kunde man år 1974 uppmäta den mest expansiva finanspolitiska effekten sedan början av 1950-talet, motsvarande mer än 3 procent av BNP, enligt finansdepartementets beräkningar.

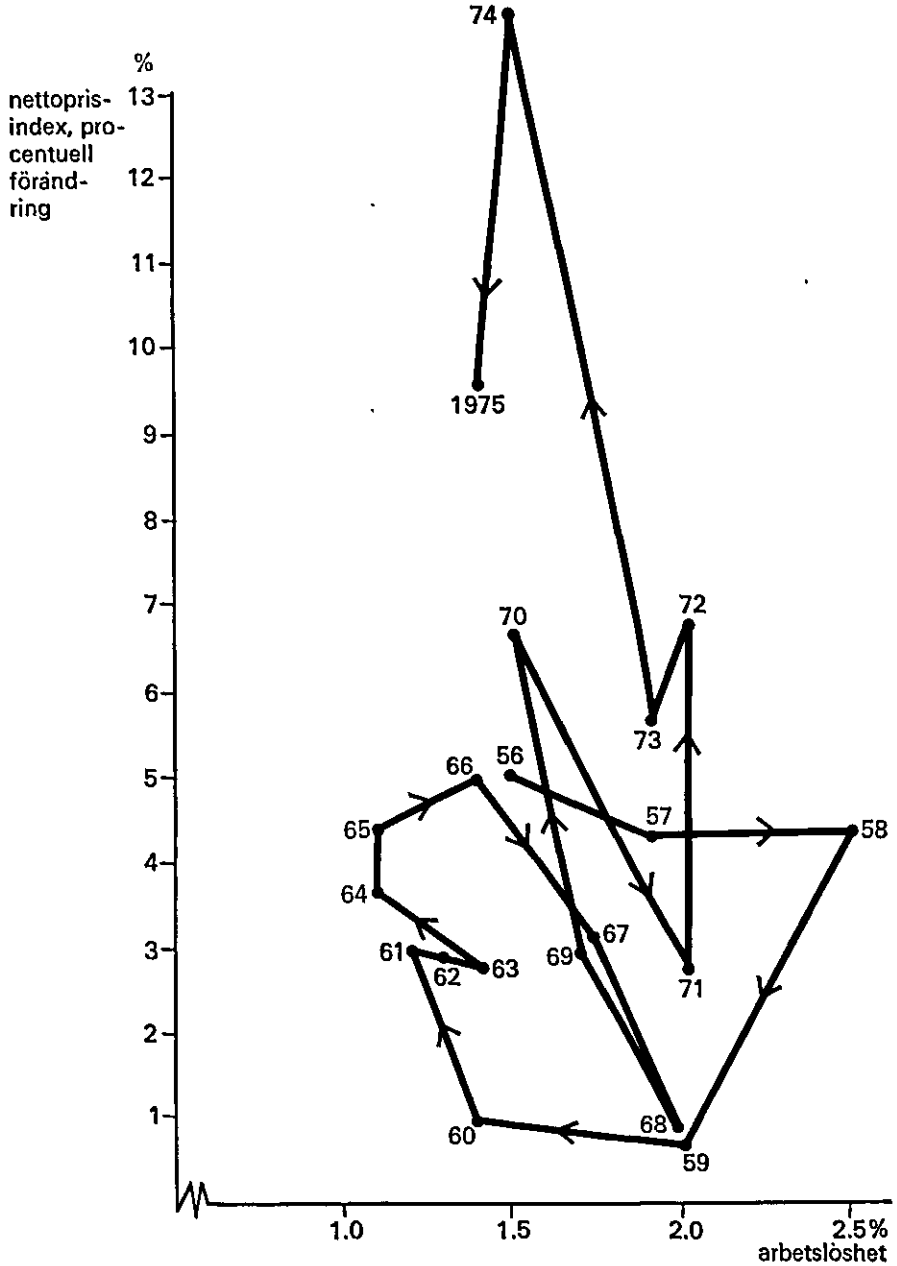

"I dag framhålls nödvändigheten av en stram stabiliseringspolitik inför en avtalsförhandling av många ekonomer. Det är synd att denna tanke inte fick dominera stabiliseringspolitiken för två, tre år sedan."

Men inte nog med detta. Härtill kommer en de facto devalvering gentemot

Figur 7. Inflation och arbetslöshet i Sverige 1956—1975

Källa: Konsumentprisindex, netto, och vid arbetsförmedlingen anmälda arbetslösa kassamedlemmar (AMS).

D-marken under 1973 på ca 15 procent. I summa hade vi alltså efterkrigstidens mest expansiva stabiliseringspolitik un-

der 1974, dvs i slutet av vår recession. Följden blev en ordentlig skjuts på ekonomin i slutet av 1974 och början av

1975, vilket bäddade för ett för högt löneavtal år 1975 genom mycket hög efterfrågan i ekonomin och god likviditet i företagen. I dag framhålls nödvändigheten av en stram stabiliseringspolitik inför en avtalsförhandling av många ekonomer. Det är synd att denna tanke inte fick dominera stabiliseringspolitiken för två, tre år sedan. Den svenska inflationen ligger sedan två år tillbaka fem procentenheter över den västtyska. Kostnaden för överexpansionen 1973—74 måste bäras nu.

Svensk stabiliseringspolitik präglas alltså av ett kvardröjande i en keynesiansk depressionsvärld där varje problem med sviktande sysselsättning möts med en uppblåsning av totala efterfrågan utan beaktande av efterföljande pris- och lönestegringar. Jag har här försökt att

visa med hjälp av modern teori hur sådana försök på sikt är dömda att misslyckas. Andra länder driver sedan flera år en stabiliseringspolitik som är starkt färgad av den teoribildning som har skisserats. Enligt min mening är det nu även tid för Sverige att lägga sig till med en ny syn på dessa problem.

Referenser

- Bergström, W., Lundberg, E., Lundgren, N. och Myhrman, J., [1976], *Klarar Sverige kostnadskrisen?* SNS
- Friedman, M., [1968], "The Role of Monetary Policy", *American Economic Review*, mars
- Lindbeck, A., [1975], *Svensk ekonomisk politik*
- Phelps, E. S., [1967], "Phillips Curves, Expectations of Inflation and Optimal Unemployment over Time", *Economica*, nr 34
- Phillips, A. W., [1958], "The Relation between Unemployment and the Rate of Change of Money Wage Rates in the United Kingdom 1862—1957", *Economica*, november